

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

УДК: 339.13.025

Г. М. Ф И Л Ю К,
*професор, доктор економічних наук,
зав. кафедрою економіки підприємства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

АДМІНІСТРАТИВНІ БАР'ЄРИ ВХОДУ НА РИНОК В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розкрито сутність і види бар'єрів входу на ринок. Досліджено особливості та види адміністративних бар'єрів в українській економіці та доведено їх негативний вплив на розвиток підприємництва. Запропоновано шляхи зниження адміністративних бар'єрів.

Ключові слова: підприємництво, бар'єри входу на ринок, бар'єри виходу з ринку, адміністративні бар'єри, конкуренція, монополія.

G. M. FYLYUK,
*Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Head of the Chair of Enterprise Economy,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

ADMINISTRATIVE BARRIERS FOR THE ENTRY TO A MARKET IN UKRAINE AND THEIR INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP

The essence and the types of market entry barriers are clarified. The specific features and the types of administrative barriers in Ukraine's economy are studied, and their negative influence on the development of entrepreneurship is proved. Some ways to decrease the administrative barriers are proposed.

Keywords: entrepreneurship, market entry barriers, market exit barriers, administrative barriers, competition, monopoly.

Підприємницька діяльність є основою сталого розвитку, запорукою вирішення соціальних проблем, подолання бідності та забезпечення високого рівня добробуту народу. Тим часом, незважаючи на певні позитивні зрушення в цьому напрямі за роки незалежності, підприємництво в Україні розвивається повільно і фрагментарно, конкурентна боротьба між економічними суб'єктами є малоефективною, а конкурентні позиції переважної більшості вітчизняних підприємств — слабкими. Як справедливо зауважує відомий український економіст В. Геєць, усередині країни утворилася нерівність у доступі суб'єктів господарювання до ресурсів, інформації та політичної влади; створено сприятливі умови для активізації діяльності монополій і повсюдного поширення практики двосторонніх угод [1, с. 412].

На наше глибоке переконання, серед найважливіших факторів, які негативно впливають на розвиток підприємництва в Українській державі, на можливість і темпи оновлення складу учасників вітчизняних ринків, на поведінку підприємств, є наявність необгрунтовано високих вхідних (а нерідко – і вихідних) бар'єрів. Світовий досвід доводить, що наявність ринкових бар'єрів створює сприятливі умови для домінування на галузевому ринку одного або групи суб'єктів, спонукає їх до маніпулювання цінами та обсягами випуску продукції, до встановлення своїх “правил гри” для контрагентів, дає можливість тривалий час одержувати норму прибутку, вищу порівняно з аналогічними фірмами на інших ринках. Наслідком є зниження рівня суспільного добробуту.

У цьому зв'язку виникає необхідність ґрунтовно осмислити феномен ринкових (галузевих) бар'єрів (а особливо – тих їх видів, які найбільшою мірою перешкоджають розвитку підприємництва в Україні) з метою вироблення дійових підходів впливу держави й суспільства на їх зниження, уніфікацію, раціоналізацію тощо. Це і визначає мету нашої публікації.

Під ринковими бар'єрами розумітимемо сукупність факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру, що знижують підприємницьку активність як на окремих ринках, так і в економіці в цілому. Існують дві основні групи ринкових бар'єрів: бар'єри входу на ринок і бар'єри виходу з ринку. Бар'єри входу на ринок – це сукупність перешкод, які ускладнюють вхід на ринок нових фірм і подолання яких пов'язане із значними (іноді – непосильними) фінансовими, соціальними та психологічними затратами. Відповідно, бар'єри виходу з ринку являють собою сукупність факторів, які перешкоджають фірмам піти з ринку без істотних втрат.

Аналіз наукових праць з цієї проблеми дозволяє виокремити різні підходи до визначення сутності ринкових (галузевих) бар'єрів (табл.).

**Визначення бар'єрів входу
в рамках різних підходів з позицій теорії галузевих ринків ***

Наукові підходи	Визначення (детермінанти) галузевих бар'єрів входу	Приклади бар'єрів входу
Структурний (Гарвардська економічна школа) (Е. Мейсон, Дж. Бейн)	Фактори, що дозволяють фірмам, які функціонують на ринку, одержувати надприбуток без загрози входу на нього потенціальних конкурентів	– абсолютна перевага у витратах; – контроль над стратегічними ресурсами; – позитивний ефект від масштабу; – надлишкові потужності
Чиказької школи (Дж. Стіглер)	Затрати виробництва, які повинні здійснювати фірми, що прагнуть увійти на ринок, і не здійснюють фірми, що вже функціонують на ньому	– абсолютна перевага у витратах; – потреба в капіталі та проблема незворотних витрат; – переваги у досвіді (тривалість перебування в галузі); – технологічний розрив
Нормативний (С. Вейцекер, Г. Демсец)	Споживчі переваги і поведінка споживачів як фактори “створення” бар'єрів входу	– культурні відмінності; – лояльність споживачів; – витрати споживачів, пов'язані з “переключенням” на іншу марку

Закінчення таблиці

Контрактний (Р. Коуз, А. Алчіан, О. Уільямсон)	Фактори, що зумовлюють високий рівень трансакційних витрат діяльності фірми на ринку	– специфічність активів; – витрати діяльності на зарубіжних ринках; – неповнота і асиметричність інформації
З позицій фірм, які вкоренилися на ринку (Р. Гільберг)	Рента, яку одержують фірми завдяки функціонуванню на певному ринку	– доступ до дистриб’юторських мереж; – реклама; – торгові марки; – лімітуюче ціноутворення
З точки зору переваг інтерналізації (М. Кессон, Р. Кейвз)	Ідентичність факторів ринкової структури, що пояснюють існування мультинаціональних корпорацій і галузевих бар’єрів входу	– специфічність активів; – витрати діяльності на зарубіжних ринках; – переваги у досвіді (тривалість перебування в галузі); – концентрація продавців

* Складено за: [2].

Наявність вхідних бар’єрів дозволяє фірмам, які функціонують на ринку, протягом тривалого часу одержувати високий монопольний прибуток, не боячись появи конкурентів.

Великою мірою саме внаслідок істотних ринкових бар’єрів (як вхідних, так і вихідних) в Україні не виправдано високим залишається рівень монополізації національної економіки. За офіційними даними Антимонопольного комітету України, на сьогодні частка ринків з конкурентною структурою становить менш як 50%. Втім, на наше глибоке переконання, ці дані викликають певні сумніви, оскільки структурні передумови для конкуренції в національній економіці визначаються через співвідношення сукупних часток підприємств у загальному обсягу реалізованої продукції. Більш детально специфіку та проблеми оцінки рівня конкуренції на вітчизняних ринках викладено автором [3]. При цьому декілька підприємств, які функціонують на одному товарному ринку, дуже часто належать одному власникові або декільком власникам. Очевидно, що такий ринок є або монополізованим, або олігопольним, але за чинною методикою належить до конкурентних. Тим часом монополізована структура товарних ринків в Україні накладає відбиток на закономірності та пріоритети у розвитку підприємництва.

Як правило, про Україну говорять як про державу з величезним потенціалом, проте його ще тільки належить використати повною мірою. “Недружне” бізнес-середовище і несприятливий інвестиційний клімат, які називають серед причин уповільнення підприємницької активності в Україні, є наслідками надмірно високих ринкових бар’єрів.

На сьогодні існує дуже багато видів бар’єрів входу на ринок, які можна об’єднати у дві групи: 1) *стратегічні* (створюються самими підприємствами, що діють на ринку, шляхом використання різноманітних підойм); 2) *нестратегічні* (пов’язані з фундаментальними умовами функціонування галузі (або ринку) і практично не залежать від волі та бажань її (або його) окремих учасників). Останні

виступають для підприємств як екзогенно задані. У свою чергу, у структурі не-стратегічних бар'єрів входу на ринок виокремлюють:

- технологічні (пов'язані з технологією виробництва та галузевими особливостями: особливості виробничої технології; позитивна економія на масштабах виробництва; вертикальна інтеграція; власність на стратегічну сировину);
- соціально-економічні (характеристики попиту; місткість ринку; нерозвинутість ринкової інфраструктури; абсолютні та відносні переваги у витратах; тощо);
- інституційні (адміністративні (“урядові”); суспільні (громадські); бар'єри неформального характеру) [4].

Підкреслимо, що деякі з бар'єрів не становлять серйозної проблеми для вітчизняного бізнесу, оскільки більшість з них відносно легко долаються; навпаки – їх можна розглядати як стимул до активізації підприємницької діяльності.

Найбільшими перешкодами для розвитку підприємництва в Україні виступають ряд інституційних факторів, які, хоч і не мають суто “українського” походження, але є специфічними для країн пострадянського простору. Серед них найбільша питома вага припадає на адміністративні бар'єри. Панівна філософія адміністративного втручання, коли уряд прагне безпосередньо контролювати ринок замість того, щоб створити умови для його автономного та “прозорого” функціонування, досі є однією з найсерйозніших перешкод для розвитку підприємницької діяльності в Україні.

Адміністративні бар'єри – правозабезпечені обмеження на певні види господарської діяльності, а також встановлення державними органами обов'язкових правил її ведення, виконання яких пов'язане з істотними затратами для підприємців. Усі види адміністративних бар'єрів можна поділити на такі групи:

- бар'єри, що регулюють доступ до ресурсів і прав власності на них (реєстрація суб'єкта господарювання, зміна його статусу тощо);
- бар'єри, що регулюють здобуття прав на ведення господарської діяльності (ліцензування, сертифікація, дозвільна система, реєстрація товарних знаків, нормативні вимоги);
- бар'єри, що передбачають контроль за господарською діяльністю підприємства (перевірки, санкції за порушення, державна підтримка, погодження).

Очевидно, що деякі з адміністративних бар'єрів (наприклад, окремі ліцензії; окремі види дозволів, які контролюють якість продукції; умови експлуатації продукції; патентування; реєстрація товарних знаків) не можуть бути усунуті (або навіть знижені) з різних міркувань, що пов'язано з їх позитивними результатами для суспільства. Можна говорити лише про їх впорядкування та уніфікацію процедур їх проходження. Тим часом теоретичні дослідження і вітчизняна практика господарювання засвідчують, що в Україні постійно з'являються нові проблеми й перешкоди, які заважають розвиткові підприємництва. Наявність таких бар'єрів нерідко створює більше проблем, ніж вигід.

Так, перешкодою для розвитку підприємництва в Україні є проблема зовнішньої заборгованості. Очевидно, ця проблема – більша перешкода для входу на українські ринки іноземних інвесторів, ніж вітчизняних підприємців. Заяви уряду про реструктуризацію боргу перед МВФ знижують привабливість нашої країни для іноземних інвесторів, що істотно позначилося на рівні кредитно-дефолтних свопів України. Цей фактор можна розглядати як бар'єр входу на ринок, оскільки в разі екстреної необхідності повернути борги українська

влада повертатиме їх, як правило, через збільшення податкового тиску на підприємців.

Найбільш хаотичним, нерегульованим сегментом адміністративного управління, для якого притаманною є найбільша кількість недоцільних і зайвих адміністративних бар'єрів, виступає сфера дозволів і ліцензій, погоджень і експертиз, висновків для започаткування та ведення підприємницької діяльності, а отже — і для розвитку конкуренції на товарних ринках. Так, самим тільки чинним переліком, затвердженим Законом України від 19 травня 2011 р. № 3392 “Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності”, передбачено 143 дозволи. Як позитивний факт відзначимо, що за останні 5 років ситуація в цій сфері поліпшилася: 1) скоротилася кількість підприємств, які потребували дозволів (у 2010 р. вони становили 32% опитаних підприємств порівняно з 54% у 2008 р.); 2) створено єдині дозвільні центри, що об'єднують представників місцевих і регіональних дозвільних органів і державних адміністраторів, із забезпечення їх взаємодії за принципом організаційної єдності щодо видачі, переоформлення та анулювання документів дозвільного характеру, а також видачі їх дублікатів. Незважаючи на це, нинішній економічний клімат, створений “системою дозволів”, усе ще характеризується всюдисущим і всеосяжним регулюванням. На нашу думку, чинний перелік дозволів доцільно скоротити, принаймні, на третину. Підприємці постійно зустрічаються з неоднозначними, неузгодженими і суперечливими вимогами й нормами, що створюють можливості для прийняття урядовцями дозвільних рішень і призначення неофіційних платежів.

Важливим індикатором масштабу регулювання державою підприємницької діяльності є ліцензійне покриття (тобто частка компаній, які отримали, принаймні, одну ліцензію). За результатами опитування Міжнародної фінансової корпорації, в Україні з процедурою ліцензування стикалися 72% опитаних підприємств. 42% з тих, хто отримав ліцензії, вказали, що ліцензійні процедури стали значною перешкодою для входу на ринок. 15% опитаних фірм змушені сплачувати неофіційні платежі. Найскладніше було отримати ліцензії у Сімферополі, Дніпропетровську та Полтаві. У цих регіонах понад 50% керівників підприємств визнали процедуру ліцензування серйозною перешкодою [5]. Крім того, вітчизняну систему ліцензування істотно ускладнено і заплутано, адже в Україні ліцензії видають понад 40 державних органів, а регулюють відповідний механізм — близько 20 галузевих законів.

Ще однією перешкодою для розвитку підприємництва в Україні є система стандартизації та сертифікації продукції. Основними проблемами у цій сфері можна визначити такі:

— надмірний перелік видів продукції, що підлягають обов'язковій сертифікації в Україні (сьогодні у нас діє 80 тис. стандартів, тоді як у Киргизстані цей показник становить 55 тис., а у країнах ЄС — лише 18 тис.);

— застарілість великої кількості українських стандартів (16 тис. з них прийнято до 1992 р.);

— обов'язковість більшості українських стандартів (лише кожний п'ятий з них гармонізовано з європейськими або міжнародними) і відсутність технічних регламентів (нормативно-правових актів, які замість стандартів повинні встановлювати обов'язкові вимоги до продукції, робіт і послуг і бути добровільними для

застосування) (для порівняння: у країнах ЄС обов'язковій сертифікації підлягає 4% товарної номенклатури [5]; до того ж перелік таких товарів складається на основі статистики нещасних випадків);

– пасивність вітчизняних виробників у процесах стандартизації та відсутність (або невикористання) ефективних можливостей вплинути на процес розробки стандартів;

– суперечливість вимог державних стандартів, а також державних санітарних норм і правил [6].

Крім того, система перевірок дотримання стандартів на всіх стадіях виробництва і реалізації продукції є жорсткою, тоді як захист прав споживачів – незадовільним.

Істотною перешкодою для розвитку підприємництва в Україні залишаються бар'єри, що передбачають контроль за господарською діяльністю підприємства. Протягом останніх років проблема перевірок у сфері вітчизняного підприємництва є однією з найгостріших і найболючіших. Протягом декількох років поспіль частка перевірених підприємств залишається незмінною і становить 74–75% [7]. За різними оцінками, сьогодні в Україні існує від 74 до 88 (!) державних інститутів, які можуть призупинити або навіть припинити діяльність компанії або накласти на неї стягнення*.

Тим часом на фоні певного скорочення планових перевірок у 2012 р. зростає кількість позапланових перевірок. У цілому за 2011 р. і I половину 2012 р. в Україні проведено понад 3 млн. перевірок комерційних структур (тобто у середньому приблизно по 3 перевірки на підприємство), складено більш як 8 млн. протоколів про адміністративні правопорушення, припинено діяльність понад 442 тис. суб'єктів господарювання [8].

Факт безпідставності та нескінченної кількості перевірок визнається на офіційному рівні, хоча у чинному законодавстві налічується величезна кількість нормативних актів, які визначають порядок і періодичність перевірок, нерідко суперечачи один одному. Сьогодні контролюючі органи без будь-яких обмежень і навіть з надлишком використовують свої права для здійснення контрольних заходів у відношенні до суб'єктів господарювання. Проблема ще більше ускладнюється відсутністю доступу господарюючих суб'єктів до інформації про вимоги контролюючих органів до підприємців.

Серед інших адміністративних бар'єрів входу на вітчизняні ринки слід виділити:

– “непрозорість” і заплутаність податкової системи, зумовлені надмірністю сукупної маси податкових платежів (ПДВ, податку на прибуток підприємств і організацій, інших податків і зборів, передбачених чинним законодавством), великою кількістю баз оподаткування (таких, як дохід, виручка, торговельна націнка, прибуток, фонд заробітної плати тощо), значною трудомісткістю податкового обліку тощо (як наслідок, це породжує також нерозуміння того, “хто, коли і скільки має платити”); підприємці змушені переходити з однієї форми організації бізнесу на іншу; так, за даними Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України, з часу прийняття Податкового кодексу України близько 10–15% платників єдиного податку змушені

* За словами віце-президента Спілки малих, середніх та приватизованих підприємств, сьогодні в Україні ніхто достеменно не знає реальної кількості контролюючих органів у сфері підприємництва.

були перейти на загальну систему оподаткування у зв'язку із складністю адміністрування, нечіткістю податкових роз'яснень, затримкою з перереєстрацією тощо);

– закріплені у законах пільги, виключні права або інші привілеї, надані органами влади та управління окремим (“своїм”) компаніям (наприклад, пільги щодо звільнення від сплати експортно-імпортного мита, ПДВ, податку на прибуток підприємств і організацій тощо) (це свідомо ставить у невідгідне становище одні підприємства порівняно з іншими, а отже, знижує підприємницьку активність у цілому; склалася парадоксальна ситуація: окремі учасники ринку, що порушують ринкові правила або намагаються нав'язати власні, отримують заохочення і пільги від влади, а інші, навіть без серйозних проступків, постійно перебувають під тиском перевірок);

– відсутність у країні “прозорого” обліку власності та ефективного захисту прав інвесторів, можливість незаконного відчуження власності, що стимулює розвиток протиправних поглинань (причому на сьогодні не визначено чітких критеріїв, за якими те чи інше поглинання підприємства можна вважати протиправним; прагнення державних інститутів встановити за ці дії кримінальну відповідальність, на жаль, поки що залишилося на рівні декларацій);

– рішення органів влади і управління (як прямого, так і опосередкованого характеру) про обмеження на ввезення або вивезення товарів за межі регіону;

– відсутність у країні ефективної системи контролю за діяльністю державних службовців з боку держави та громадськості тощо.

На нашу думку, наявність адміністративних бар'єрів у національній економіці зумовлена дією таких специфічних факторів:

1) прагнення органів державної та муніципальної влади до максимальної регламентації господарської діяльності, до використання формальних норм навіть тоді, коли в цьому немає необхідності [9] (це веде до надмірної (а в більшості випадків – непотрібної) зарегламентованості економічної діяльності, яка має на меті не реальне виконання визначених тими чи іншими нормами вимог, а насамперед – створення попиту на корупційні послуги посадовців);

2) наявність проблеми доступу потенціальних конкурентів до обмежених ресурсів (світовий досвід показує, що країни, де представники влади та бізнесу спрямовують свої зусилля на пошук і привласнення не стільки нової, скільки реальної вартості – ренти, зокрема й через прояви монополізму, унеможливлення конкуренції, “приватизацію” державної влади, утворення симбіозу влади та бізнесу; джерелами ренти виступають державний бюджет, природні ресурси, державна власність, квазідержавні холдинги, найприбутковіші напрями бізнесу, перерозподіл усього бізнесу або його частини від “чужих” до “своїх”, корупція під прикриттям держави) [10];

3) державні чиновники володіють специфічними ресурсами – владними повноваженнями, що забезпечують можливість створення відповідних правил, тобто адміністративних бар'єрів (тим часом низький рівень оплати праці вітчизняних державних службовців породжує опортунізм у їхній поведінці – можливість дозволити або заборонити ті чи інші аспекти діяльності господарюючих суб'єктів завжди супроводжується сподіваннями чиновників на відповідну “подяку”; опитування вітчизняних підприємців свідчать, що понад 90% з них змушені були впродовж року давати хабарі);

4) поєднання українською правлячою елітою політичної діяльності з бізнесовою, внаслідок чого сформувалася кланово-олігархічна модель економіки, яка

означає концентрацію певних галузей економіки в руках декількох кланів олігархів, наближених до влади (кожний з кланів прагне не тільки регулювати ринок, але й впливати на відносини підприємців з державою, використовуючи неекономічні підйоми тиску; тому ринкові зміни, спрямовані на розвиток конкурентного середовища, “грузнуть” у значній кількості контрправил, адже, здебільшого, відстоювання тією чи іншою політичною елітою власних інтересів пов’язане з процесами розподілу і перерозподілу власності та доходів; за таких умов конкурентна боротьба розвивається не за споживача, а навколо законів та указів, які приймаються; органи влади здійснюють примусовий розподіл ринкових ніш, віддаючи найвигідніші сегменти “своїм” фірмам, які, у свою чергу, перераховують на користь цих органів або окремих чиновників частину одержаного надприбутку; таким чином, успішність вітчизняного бізнесу залежить не стільки від вдалої маркетингової стратегії та ефективного менеджменту, скільки від “правильних” відносин з владою);

5) висока норма прибутку від інвестицій у створення адміністративних бар’єрів, який розподіляється між чиновником і компанією – лобістом створення бар’єра;

6) високий рівень корупції, яка вже фактично замінила офіційні механізми вирішення будь-яких питань і водночас стала основним реальним джерелом оплати праці переважної частини чиновників вищої та середньої ланок (і великою мірою – нижньої), а отже – метою їхнього перебування на посадах (за цим показником Україна рік у рік займає провідні позиції в міжнародних рейтингах; найбільшою проблемою корупція є для малого й середнього бізнесу, оскільки сума хабарів може перевищувати стартовий капітал) [11];

7) адміністративні бар’єри, крім регуляторної функції, несуть на собі значне фіскальне навантаження, будучи істотним джерелом наповнення державного і місцевих бюджетів;

8) відсутність чітких “правил гри”, яких повинен дотримуватися кожний учасник ринку (така ситуація породжує іншу проблему – відсутності етики та культури ведення справ, правової культури, що, у свою чергу, спричиняє рейдерство);

9) відсутність у нашій державі справжнього арбітра, здатного забезпечити реалізацію формально задекларованого принципу верховенства права в Україні (сьогодні ні судова, ні правоохоронна системи не виконують тих функцій, які покладає на них суспільство, а, як правило, навпаки, є інструментами підтримання всіх згаданих нами суспільних аномалій, які блокують розвиток України) [10];

10) низька ефективність (а точніше – відсутність) заходів щодо адвокатування конкуренції; низький рівень культури конкуренції тощо (конкурентній політиці в Україні досі приписується тільки пасивна роль, а перевага віддається іншим видам економічної політики – промисловій та інвестиційній).

За словами А. Гальчинського, в Україні сформувався “бар’єрний бізнес”, який призводить до істотних негативних наслідків. По-перше, він спричиняє істотні економічні втрати суспільства. Зростають прямі витрати: витрати, пов’язані з необхідністю виконання обов’язкових для започаткування та ведення господарської діяльності державних процедур, значна частина яких трансформується у витрати населення за рахунок зростання роздрібних цін; неофіційні та тіньові витрати, які змушені здійснювати господарюючі суб’єкти для формального виконання встановлених правил. Непрямі витрати зумовлені зниженням ефективності господарської діяльності та недовиробництвом ВВП внаслідок уповільнення вхо-

дження на ринок тощо [12]. По-друге, бар’єрний характер економіки не вирішує тих проблем, для ліквідації яких, власне, і створюється. По-третє, він забезпечує сприятливі основи для систематичних розподільних переваг державних чиновників і пов’язаних з ними комерційних структур.

Таким чином, на особливу увагу заслуговує теза про те, що сьогодні в Україні треба не тільки сформулювати, але й реалізувати нову парадигму державного регулювання, яка за своїм новим змістом багато в чому відрізнятиметься від того, що маємо сьогодні [1, с. 411]. Здійснення Україною цивілізаційного прориву є нереальним без створення рівних умов і можливостей для самореалізації громадян і подолання переважної більшості адміністративних бар’єрів для розвитку підприємництва. На нашу думку, основними заходами щодо зниження адміністративних бар’єрів в Україні можуть стати:

- виявлення і моніторинг бар’єрів, які виникають у результаті реформ у процесі законотворчості, пошук шляхів їх мінімізації, а також недопущення появи нових перешкод для розвитку бізнесу в Україні;

- дебіюрократизація економіки на основі адміністративної реформи (скорочення кількості державних органів і державних чиновників);

- легалізація явища “лобізму” шляхом ухвалення спеціального закону та законодавча легалізація цивілізованих методів представництва інтересів, які апробовано в демократичних державах (адже сьогодні в законодавстві відсутній послідовний і систематичний облік категорій конфлікту інтересів; ми погоджуємося з думкою експертів [10], що такий крок дозволить детінізувати процедури представництва інтересів, зробити їх відкритими та збалансованими з урахуванням інтересів держави, суб’єктів господарювання і споживачів);

- удосконалення нормативно-правової бази щодо регулювання підприємницької діяльності з метою забезпечення доступності її розуміння і застосування, а також підвищення ефективності правозастосування в цілому;

- уніфікація та вдосконалення ліцензійної діяльності, порядку реєстрації підприємства, системи стандартизації та сертифікації товарів;

- активізація роботи Антимонопольного комітету України з виявлення і припинення антиконкурентних дій органів державної та муніципальної влади і управління щодо здійснення узгоджувальних, дозвільних і реєстраційних процедур;

- забезпечення ефективного захисту приватної власності, впровадження двосторонніх зобов’язань між державою та інвесторами;

- активізація діяльності Антимонопольного комітету України з адвокатування конкуренції;

- формування у суспільстві конкурентної культури, яка є вагомим складовою конкурентної політики, що відображає ступінь поінформованості всіх членів суспільства про роль конкуренції у піднесенні добробуту нації, підвищенні гуманності та раціональності при прийнятті економічних рішень і проявляється у дотриманні всіма суб’єктами господарювання законодавчих і морально-етичних норм, а також чесних правил у відношенні до своїх контрагентів, держави, суспільства; тощо.

Необхідно підкреслити, що ефективна система заходів щодо подолання інституційних бар’єрів в Україні може стати одним з найдійовіших напрямів модернізації конкурентної політики. Лібералізація цих бар’єрів відкриє доступ на монополізовані ринки інших суб’єктів господарювання – як тих, які раніше припини-

ли свою діяльність, так і нових. Посилення конкуренції на внутрішньому ринку країни поставить великий бізнес у такі рамки, що забезпечуватимуть використання його переваг у загальнонаціональних інтересах, і водночас послабить його могутність у завданні шкоди малому й середньому підприємству як основі соціальної стабільності та демократичної парадигми розвитку України.

На закінчення зазначимо, що реалізація навіть найефективніших інструментів антимонопольної політики не забезпечить досягнення очікуваних результатів, якщо в Україні й надалі зберігатимуться високі бар'єри входу на ринки і виходу з ринків.

Список використаної літератури

1. Гець В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. – К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009, 864 с.
2. Лукьянов С., Кисляк Н. Отраслевые барьеры как важнейший инструмент политики ограничения конкуренции // Вопросы экономики. – 2007. – № 2. – С. 101–110.
3. Філюк Г.М. Оцінка конкурентного підприємницького середовища в Україні: методологічні аспекти // Вісник національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка. – 2011. – № 124–125. – С. 19–21.
4. Філюк Г.М. Конкуренція і монополія в епоху глобалізації : моногр. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 404 с.
5. Адміністративні бар'єри / Аналітичний Центр Академія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academia.org.ua/?p=267>.
6. Усунення адміністративних бар'єрів та покращення державної регуляторної політики в Україні / Міжнародний центр перспективних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.icps.kiev.ua.
7. Інвестиційний клімат в Україні: яким його бачить бізнес : аналіт. доп. – К. : Міжнародна фінансова корпорація, 2011. – С. 13.
8. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності” щодо встановлення обмежень у діяльності контролюючих органів”.
9. Круш П.В., Максименко І.А. Регулююча функція держави та її роль у формуванні ринкового інституційного середовища // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2004. – Вип. 75. – С. 227.
10. Точка біфуркації. Чітке відмежування влади від бізнесу може розблокувати потенціал для розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Politics/56999>.
11. 10 проблем бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2012/04/10/275651>.
12. Истомина Л.А., Германович Г.В., Пятинкин С.Ф. и др. Малое предпринимательство: как снизить административные барьеры? Зарубежный опыт. – Мн. : Тесей, 2003. – 56 с.

References

1. Heets' V.M. *Suspil'stvo, Derzhava, Ekonomika: Fenomenologiya Vzaemodii ta Rozvytku* [Society, State, Economy: Phenomenology of Interaction and Development]. Kyiv, Inst. For Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine, 2009, 864 p. [in Ukrainian].
2. Luk'yanov S., Kislyak N. *Otraslevye bar'ery kak vazhneishii instrument politiki ogranicheniya konkurentsii* [Branch barriers as the most important tool of the competition limitation policy]. *Voprosy Ekonomiki – Questions of Economy*, 2007, No. 2, pp. 101–110 [in Russian].
3. Fylyuk G.M. *Otsinka konkurentnogo pidpryemnyts'kogo seredovyshecha v Ukraini: metodologichni aspekty* [Estimate of the competitive business medium in Ukraine: methodological aspects]. *Visnyk Nats. Univer. imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Ekonomika – Bulletin of Taras Shevchenko Nat. Univ. Ser. Economy*, 2011, No. 124–125, pp. 19–21 [in Ukrainian].
4. Fylyuk G.M. *Konkurentsya i Monopoliya v Epokhu Globalizatsii* [Competition and Monopoly in the Epoch of Globalization]. Zhytomyr, I. Franko Zhytomyr State Univ., 2009 [in Ukrainian].
5. *Administratyvni bar'ery* [Administrative Barriers], available at: <http://www.academia.org.ua/?p=267> [in Ukrainian].

6. *Usunennya administratyvnykh bar'eriv ta pokrashchennya derzhavnoi regulyatornoi polityky v Ukraini* [Removal of administrative barriers and improvement of state's control policy in Ukraine], available at: <http://www.icps.kiev.ua> [in Ukrainian].

7. *Investytsiyni Klimat v Ukraini: Yakym Iogo Bachyt' Biznes* [Investment Climate in Ukraine: As Seen by Businessmen]. Kyiv, Intern. Financ. Corpor., 2011 [in Ukrainian].

8. *Poyasnyval'na zapyska do proektu Zakonu Ukrainy “Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrainy “Pro osnovni zasady derzhavnogo naglyadu (kontrolyu) u sferi gospodars'koi diyal'nosti” shchodo vstanovlennya obmezhen' u diyal'nosti kontrolyuyuchykh organiv”* [Explanatory note to a draft of the Law of Ukraine “On the introduction of changes to the Law of Ukraine “On the main principles of state's control over the economic activity sphere” concerning the establishment of limitations for the activity of controlling bodies”] [in Ukrainian].

9. Krush P.V., Maksymenko I.A. *Regulyuyucha funktsiya derzhavy ta ii rol' u formuvanni rynkovogo instytutitsiinogo seredovyshcha* [State's controlling function and its role in the formation of a market institutional medium]. *Naukovi Pratsi DonNTU. Seriya: Ekonomichna — Scient. Works of Don. Nat. Techn. Univ. Ser. Economic*, 2004, Issue 75, p. 227 [in Ukrainian].

10. *Tochka bifurkatsii. Chitke vidmezhuvannya vlady vid biznesu mozhe rozblokuvaty potentsial dlya rozvytku Ukrainy* [Bifurcation point. The clear separation of the power from the business can deblockade a potential for the development of Ukraine], available at: <http://tyzhden.ua/Politics/56999> [in Ukrainian].

11. *10 problem biznesu v Ukraini* [10 problems of the business in Ukraine], available at: <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2012/04/10/275651> [in Ukrainian].

12. Istomina L.A., Germanovich G.V., Pyatinkin S.F. et al. *Maloe Predprinimatel'stvo: Kak Snizit' Administrativnye Bar'ery? Zarubezhnyi Opyt* [Small Entrepreneurship: How Can the Administrative Barriers Be Decreased? Foreign Experience]. Minsk, Tesei, 2003 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 18 січня 2013 р.